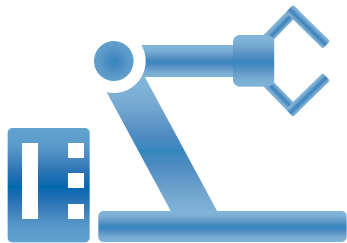

Automatyka i robotyka przemysłowa

Podstawy robotyki

roboty przemysłowe – pojęcia podstawowe
budowa mechaniczna i geometria manipulatora
opis pozycji i orientacji w przestrzeni
planowanie ruchów robota

Robotyzacja

Wprowadzenie do procesu produkcyjnego manipulatorów, robotów i urządzeń pomocniczych, które wykonują operacje z ograniczonym udziałem lub bez udziału człowieka. Robotyzacja może dotyczyć zarówno procesów technologicznych (obróbka mechaniczna, cieplna, montaż, itp.) jak i procesów pomocniczych (dostarczenie materiałów, odbiór wyrobów gotowych, magazynowanie, kontrola jakości).

Robotyka

Dziedzina nauki i techniki zajmująca się robotami, ich projektowaniem, sterowaniem, pomiarami zachowań, zastosowaniami i eksploatacją.

EN ISO 8373:2021 Robotyka - terminologia

Norma międzynarodowa wprowadzająca terminologię oraz definicje pojęć dotyczących robotyki. Ostatnia polska wersja tej normy PN-EN ISO 8373:2001 (Roboty przemysłowe – Terminologia) została wycofana. Pozostałe normy związane z robotyką:

- ISO 9409-1 i 2: Sterowanie robotami przemysłowymi – interfejsy mechaniczne
- ISO 9787: Roboty i urządzenia robotyczne – Układy współrzędnych i ruchy
- ISO 10218-1 i 2: Roboty i urządzenia robotyczne – Wymagania bezpieczeństwa dla robotów przemysłowych

Robot

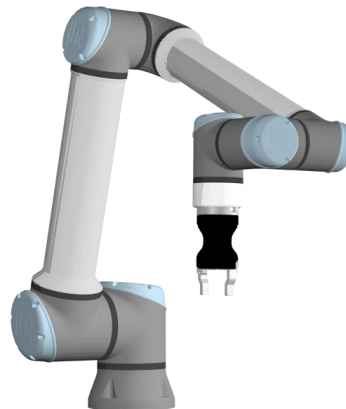
Mechanizm programowalny (z uwzględnieniem systemu sterowania) o pewnym stopniu autonomii, wykonujący zadania lokomocyjne, manipulacyjne lub pozycjonujące.

Autonomia

Zdolność do wykonywania zadań bez interwencji człowieka (w oparciu o aktualny stan i odczyty czujników). Stopień autonomii można ocenić na podstawie jakości podejmowania decyzji i niezależności od człowieka

Układ sterowania, Kontroler robota

Elementy sprzętowe i programowe realizujące sterowanie logiką i napędami oraz funkcje umożliwiające monitorowanie i kontrolowanie zachowania robota oraz jego interakcji i komunikacji z innymi obiektami i ludźmi w jego otoczeniu.

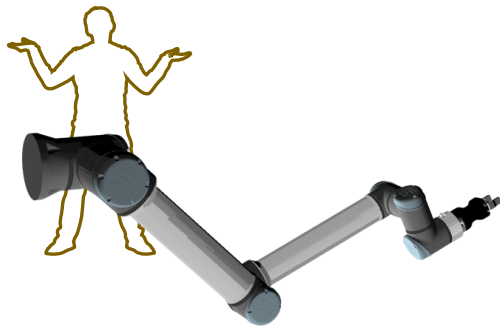
Technologia robotyczna

Wiedza praktyczna powszechnie stosowana w projektowaniu robotów lub ich systemów sterowania, szczególnie w celu zwiększenia ich stopnia autonomii.

Urządzenie robotyczne

Mechanizm opracowany w technologii robotycznej, ale nie posiadający wszystkich cech robota (np. brak autonomii).

Przykłady urządzeń robotycznych

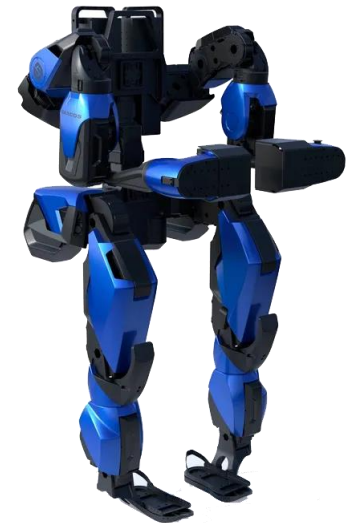
Teleoperator
(manipulator zdalny)

Urządzenie haptyczne
(urządzenie dotykowe)

Efektor

Egzoszkielec

Robot przemysłowy

Automatycznie sterowany, reprogramowalny, uniwersalny manipulator, programowany w trzech lub więcej osiach, który może być zamocowany na stałe albo na platformie mobilnej, przeznaczony do zastosowania w aplikacjach automatyki przemysłowej.

Robot przemysłowy zawiera:

- manipulator, wraz z napędami
- układ sterowania
- środki do uczenia i/lub programowania w tym interfejsy komunikacyjne.

System robota przemysłowego, System robota

System złożony z robota przemysłowego, efektora, czujników i wyposażenia efektorów (np. systemów wizyjnych, dozowników kleju, kontrolerów zgrzewania) potrzebnych do realizacji zamierzonego zadania, oraz programu.

EN ISO 8373:2021 – Budowa mechaniczna robota

Efektor

Urządzenie mocowane do interfejsu mechanicznego robota umożliwiające wykonanie zadania postawionego przed robotem.

Chwytnak

Efektor przeznaczony do chwytania i przytrzymywania.

Interfejs mechaniczny

Powierzchnia montażowa na końcu manipulatora, do której mocowany jest efektor.

Przykłady

chwytnak

pistolet spawalniczy

pistolet natryskowy

Typ

Zastosowanie

Przykłady

2-palczaste

chwyt obiektów o regularnych kształtach

3-palczaste

chwyt obiektów o zróżnicowanych kształtach i rozmiarach

podciśnieniowe

chwyt obiektów o nieregularnych kształtach

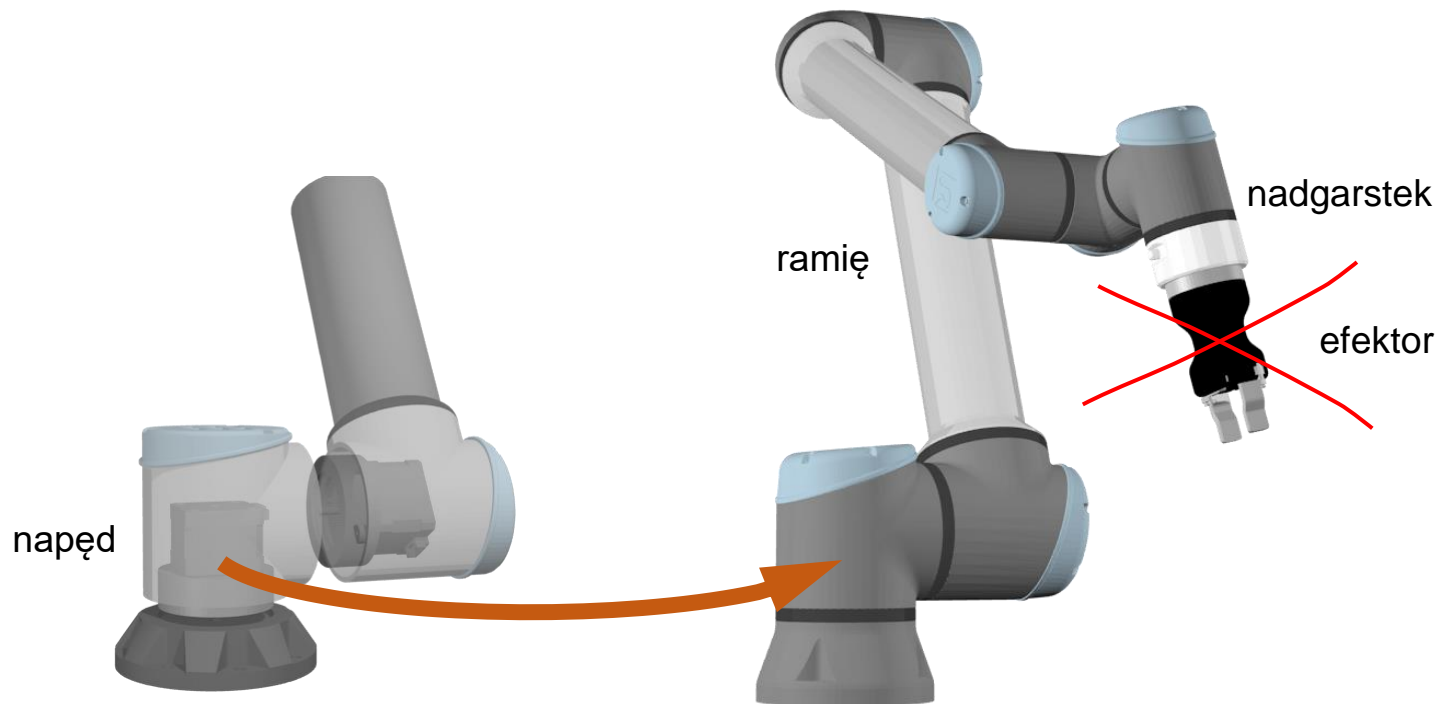

Typ	Zastosowanie	Przykłady
magnetyczne	transport elementów ferromagnetycznych	
specjalizowane	transport elementów o nietypowych kształtach lub rozmiarach	

Manipulator

Mechanizm składający się z układu segmentów, które są ze sobą połączone lub przesuwiają się względem siebie. W skład manipulatora wchodzi napęd, ramię i nadgarstek. Efektor nie jest składnikiem manipulatora.

EN ISO 8373:2021 – Budowa mechaniczna robota

Podstawa

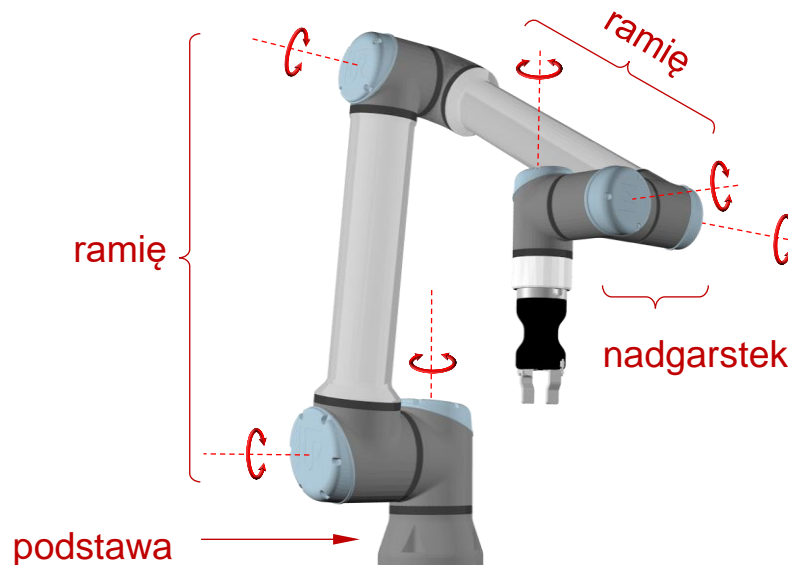
Konstrukcja, do której przymocowane jest pierwszy człon manipulatora.

Ramię

Zbiór członów i napędzanych połączeń pomiędzy podstawą a nadgarstkami.

Nadgarstek

Zbiór członów i napędzanych połączeń manipulatora pomiędzy ramieniem a efektem.

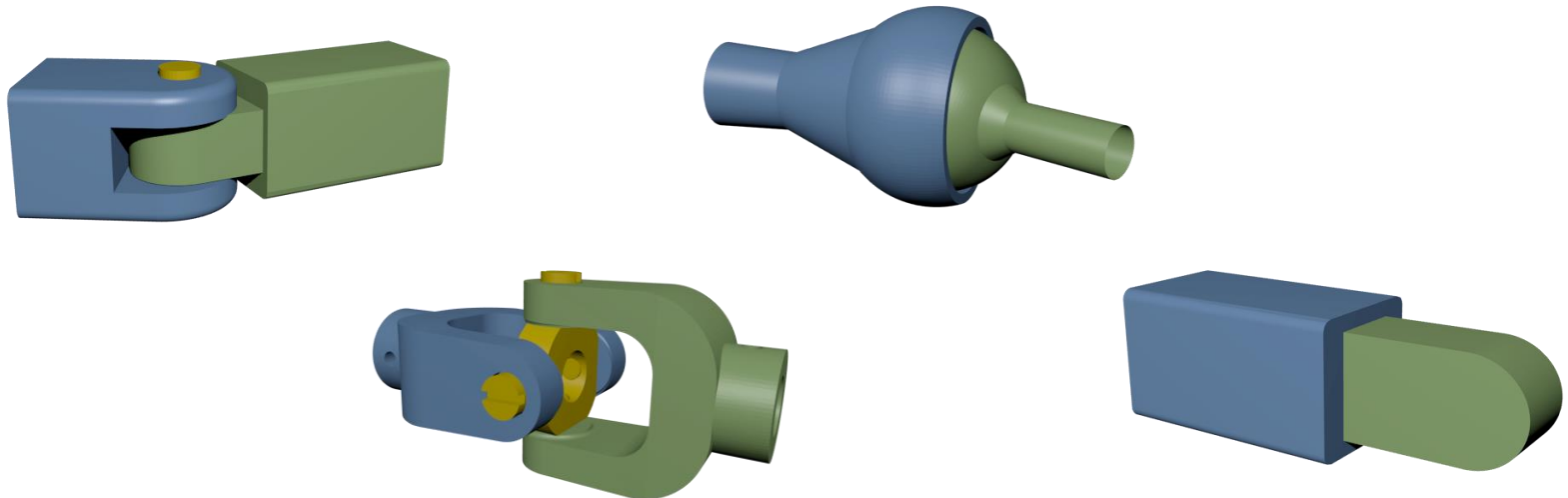
Człon

Ciało sztywne połączone z jednym lub większą liczbą ciał sztywnych za pomocą połączeń ruchowych (par kinematycznych, węzłów kinematycznych, przegubów).

Para kinematyczna, Węzeł kinematyczny, Przegub

Połączenie ruchowe dwóch członów mechanizmu umożliwiające ograniczony ruch względny pomiędzy nimi.

Uwaga: połączenie ruchowe może być aktywne/napędzane, albo pasywne/nienapędzane.

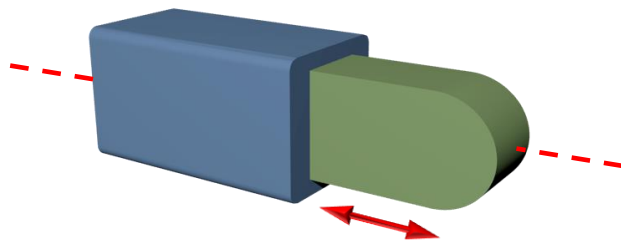

Para pryzmatyczna, Para przesuwna (P)

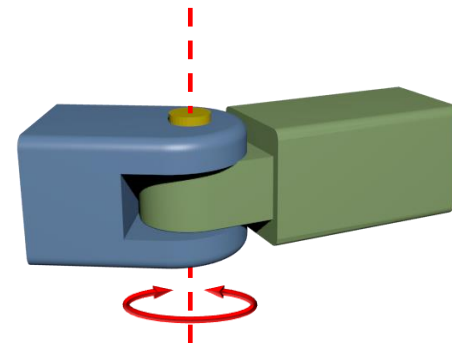
Połączenie dwóch członów, w którym jest możliwy jedynie ruch liniowy jednego członu względem drugiego.

Para obrotowa (R)

Połączenie dwóch członów, w którym jest możliwy jedynie obrót jednego członu względem drugiego wokół stałej osi.

para pryzmatyczna

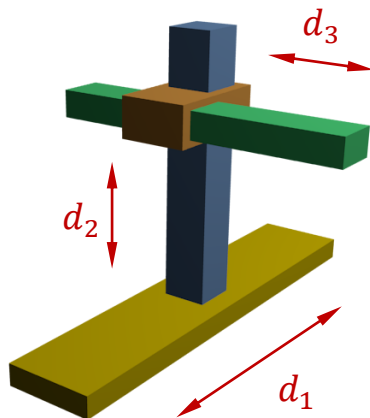

para obrotowa

Uwaga: ciąg oznaczeń kolejnych typów połączeń członów określa typ konstrukcji robota, np.
RPR – robot o 3 połączeniach, pierwsze i ostatnie obrotowe, drugie pryzmatyczne,
6R – 6 połączeń obrotowych, 3P – 3 połączenia pryzmatyczne.

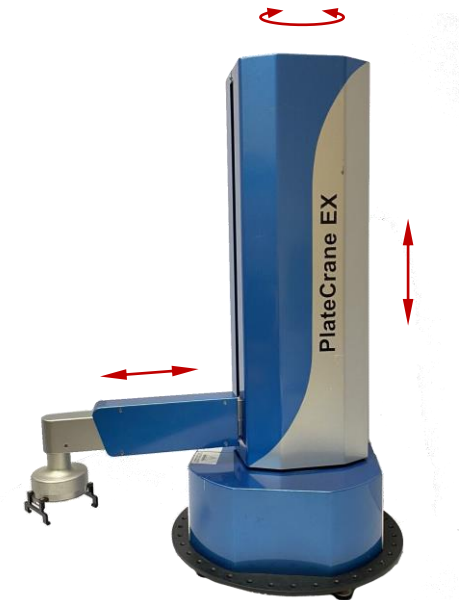
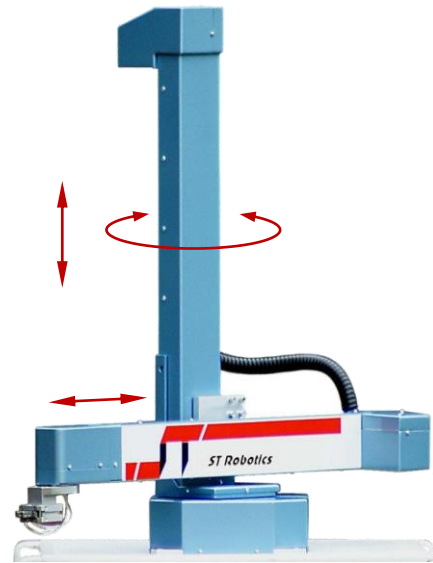
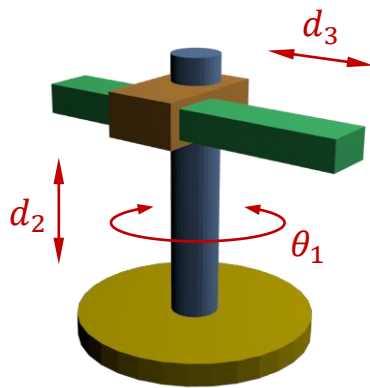
Robot kartezjański – PPP

manipulator posiadający trzy przeguby pryzmatyczne, których osie tworzą kartezjański układ współrzędnych

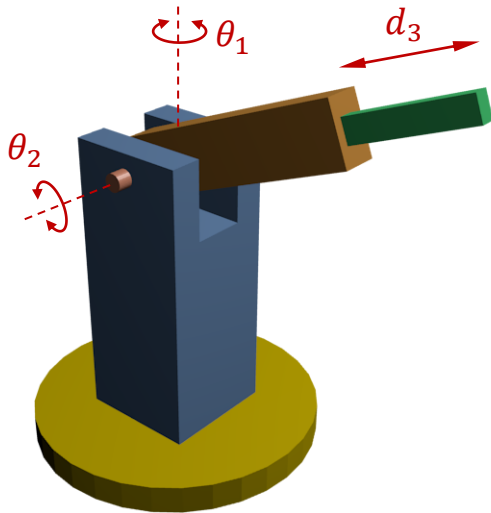
Robot cylindryczny – RPP

robot posiadający przynajmniej po jednym przegubie obrotowym i pryzmatycznym, których osie tworzą cylindryczny układ współrzędnych

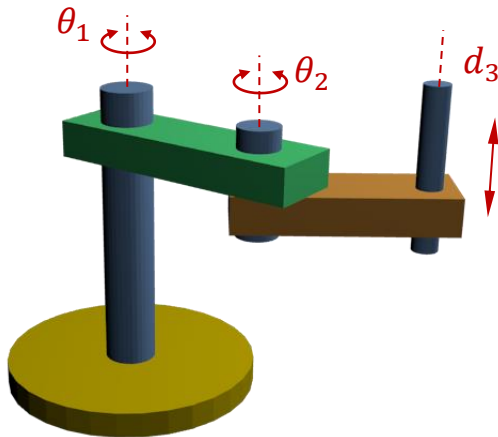
Robot sferyczny – RRP

manipulator posiadający dwa przeguby obrotowe i jeden przymatyczny, których osie tworzą kartezjański układ współrzędnych

Robot typu SCARA (Selective Compliance Assembly Robot Arm) – RRP

manipulator posiadający dwa przeguby obrotowe o osiach równoległych oraz przegub pryzmatyczny

Typowe konstrukcje robotów

Roboty przemysłowe o sześciu stopniach swobody – 6R

Wzorowane na górnej kończynie człowieka, zazwyczaj z sześcioma połączeniami obrotowymi: trzy przeguby ramienia (podstawa, bark, łokieć) i trzy w nadgarstku.

EN ISO 8373:2021 – Geometria i kinematyka

Globalny układ współrzędnych

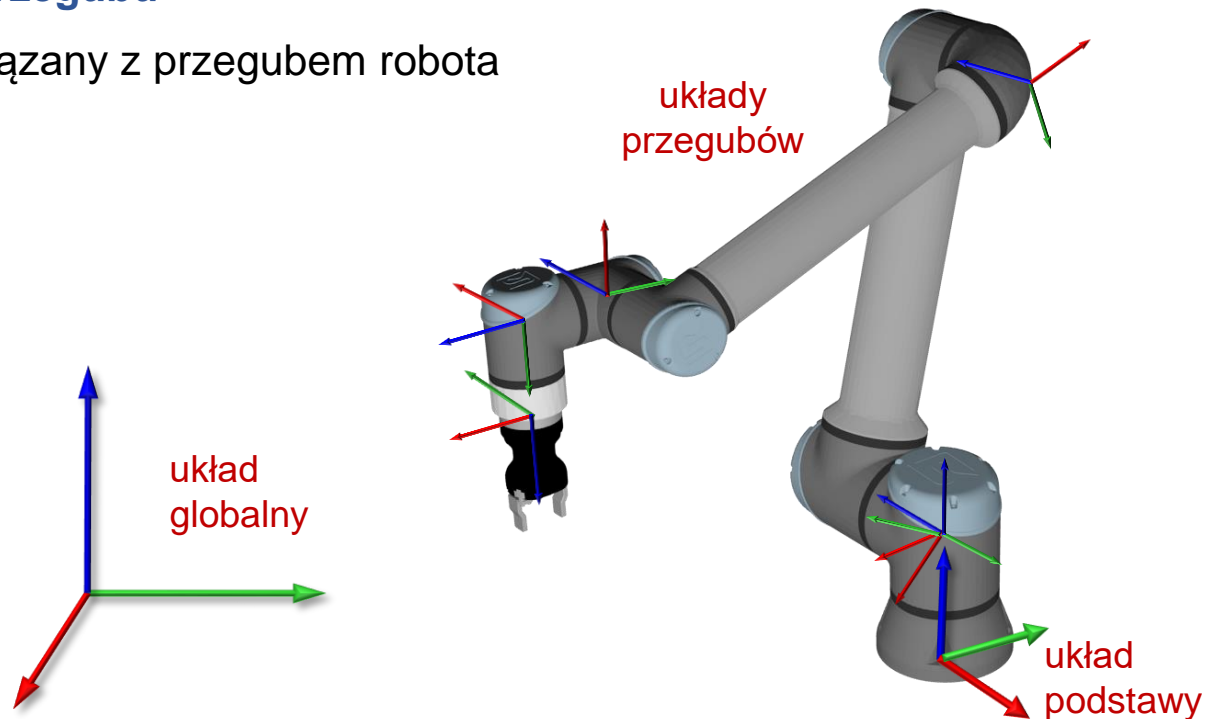
Nieruchomy układ współrzędnych związany z ziemią, niezależny od ruchu robota

Układ współrzędnych podstawy

Nieruchomy układ współrzędnych związany z podstawą robota

Układ współrzędnych przegubu

Układ współrzędnych związany z przegubem robota

Układ współrzędnych interfejsu mechanicznego

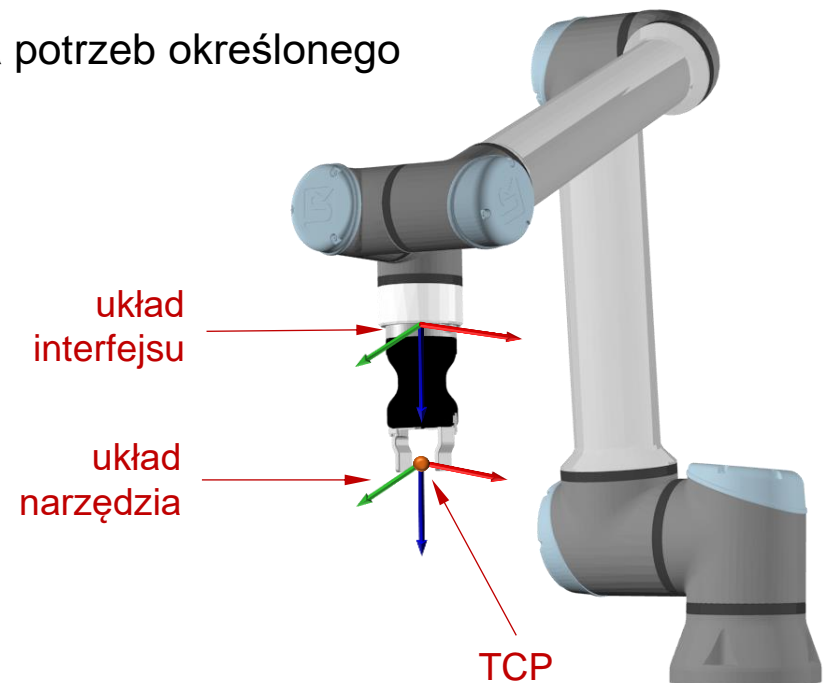
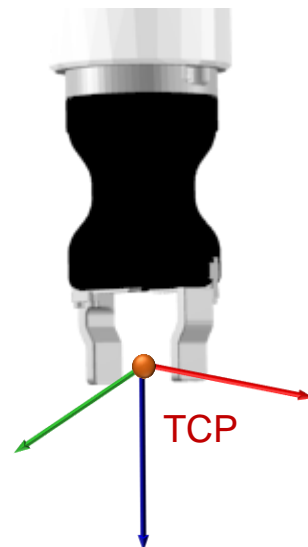
Układ współrzędnych związany z interfejsem mechanicznym robota.

Układ współrzędnych narzędzia

Układ współrzędnych związany z narzędziem lub efektoresm robota.

Punkt centralny narzędzia, TCP

Pozycja definiowana w układzie interfejsu dla potrzeb określonego zadania robota.

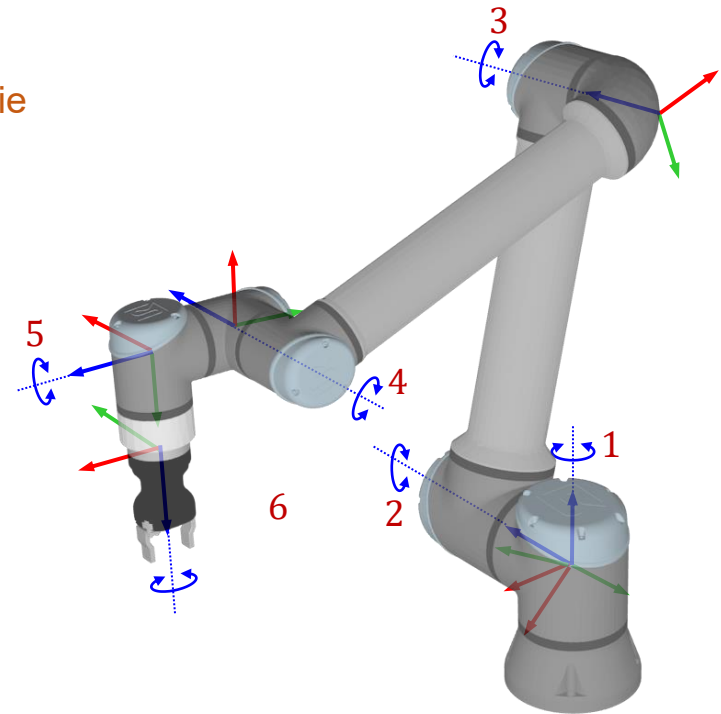
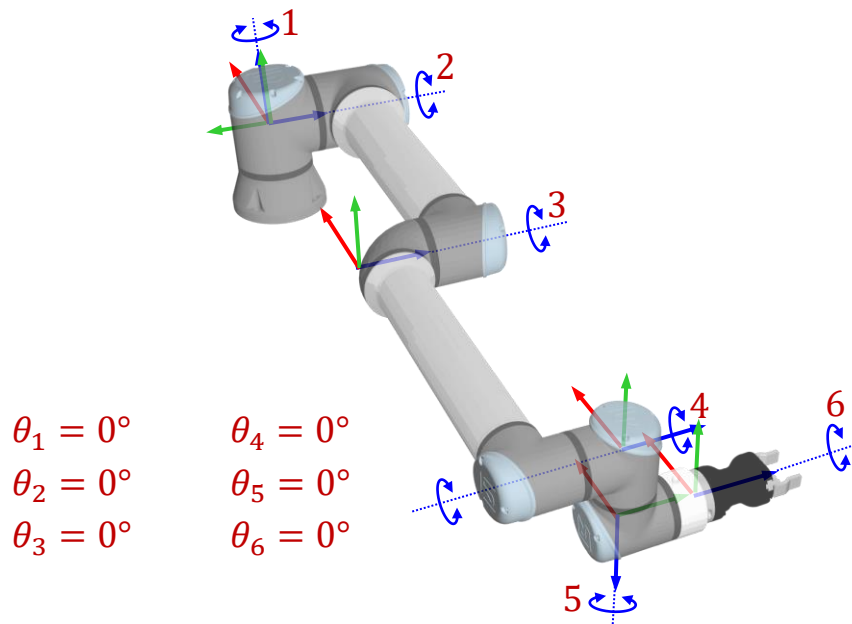

EN ISO 8373:2021 – Budowa mechaniczna robota

Konfiguracja

Zestaw wartości położeń przegubów, który całkowicie determinuje ułożenie robota w każdej chwili.

Uwaga: wzajemne położenie przegubów określa położenie związanych z nimi układów współrzędnych.

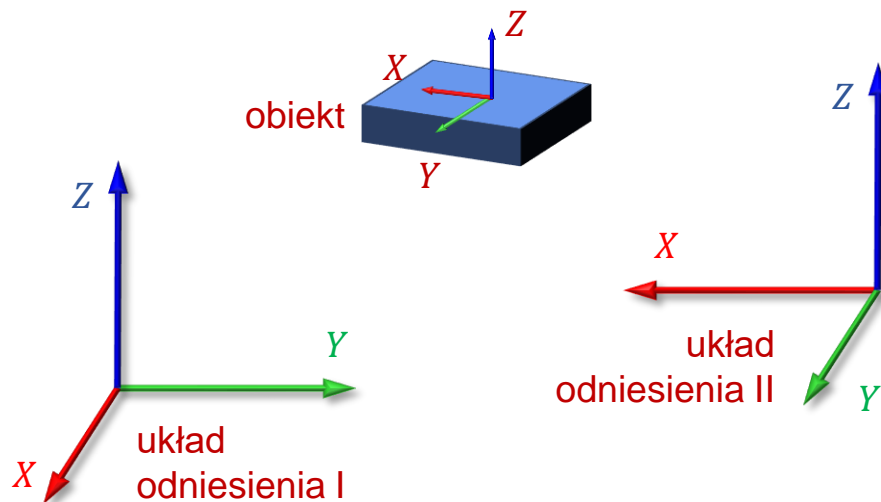

$\theta_1 = -93^\circ$ $\theta_4 = -68^\circ$
 $\theta_2 = -77^\circ$ $\theta_5 = 90^\circ$
 $\theta_3 = -125^\circ$ $\theta_6 = -93^\circ$

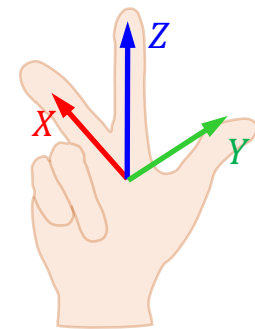
Opis pozycji i orientacji obiektów w przestrzeni

Poza, *ang. pose* – pozycja i orientacja obiektu

- jest względna – zależy od wyboru układu odniesienia,
- może być jednoznacznie opisana (przy założeniu, że obiekt jest bryłą sztywną) po związaniu z obiektem układu współrzędnych i opisaniu jego pozycji i orientacji w układzie odniesienia.

Położenie i orientacja obiektu (związanego z nim układu współrzędnych) jest różna dla różnych układów odniesienia

ISO 9787 ...układy współrzędnych
wszystkie układy współrzędnych
są definiowane jako **prawoskrętne**

Opis pozycji i orientacji obiektów w przestrzeni

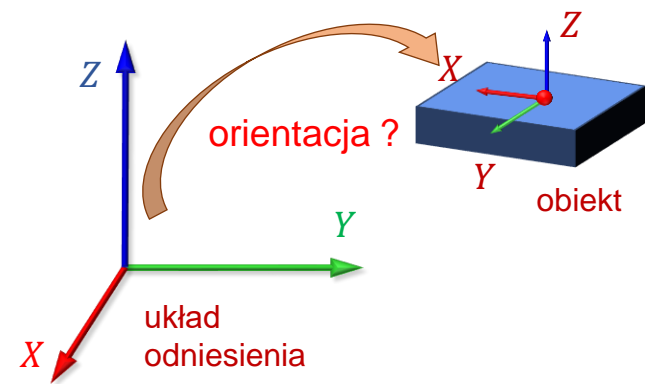
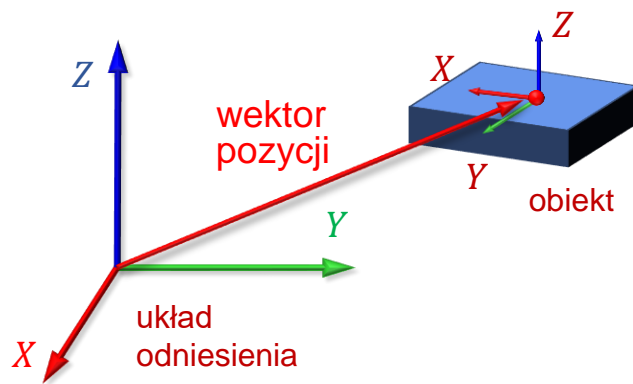
Pozycja obiektu

jest jednoznacznie określona trzema współzrędnymi opisującymi położenie początku układu związanego z obiektem w układzie odniesienia

Orientacja obiektu

może być opisywana:

- 3 parametrami (za pomocą **kątów Eulera** albo **wektora obrotu**)
- 4 parametrami (za pomocą notacji **kąt-oś** albo **kwaternionów**)
- 9 parametrami (za pomocą **macierzy obrotu**)

Kąty Eulera

dowolną orientację można osiągnąć poprzez maksymalnie trzy kolejne obroty

procedura

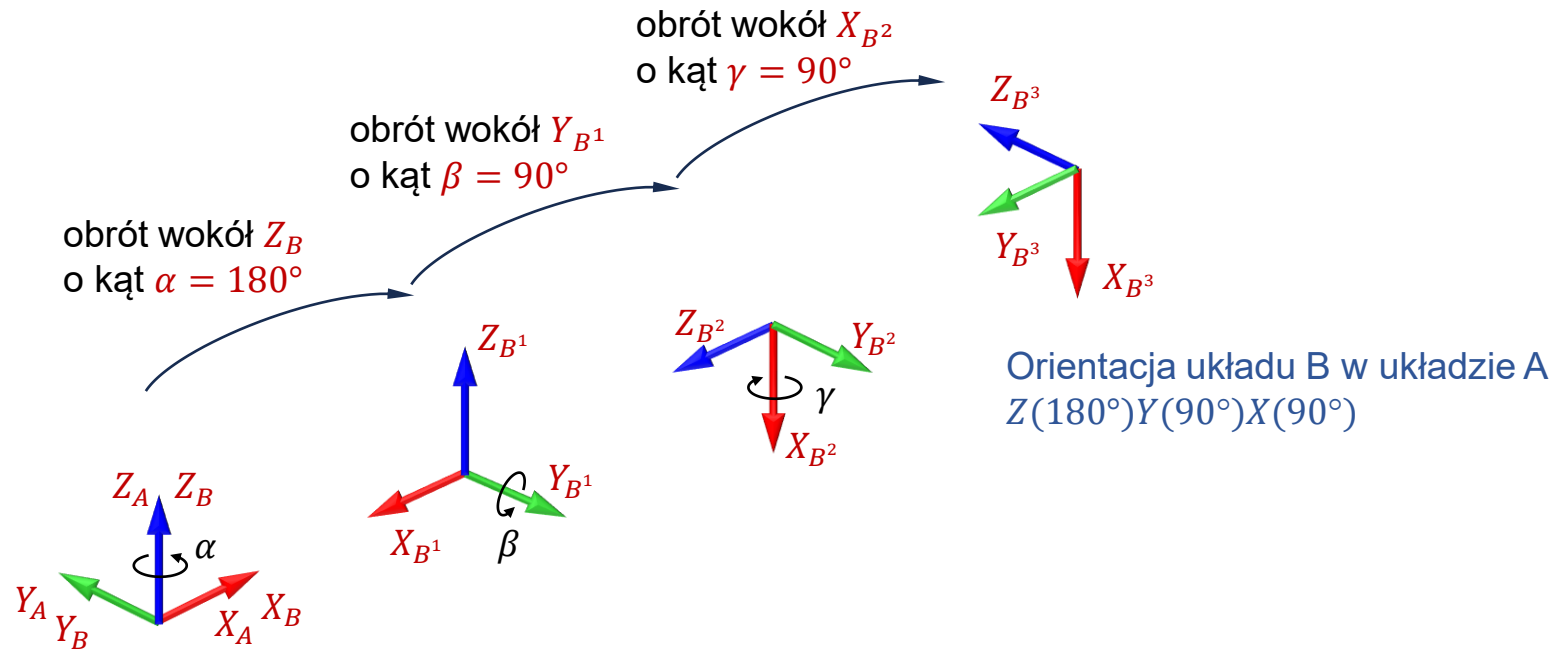
start: układ B pokrywa się z układem A

1. wykonywany jest obrót wokół jednej z osi układu B o kąt α
2. wykonywany jest obrót wokół jednej z osi układu B o kąt β
3. wykonywany jest obrót wokół jednej z osi układu B o kąt γ

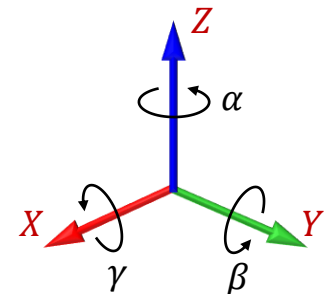
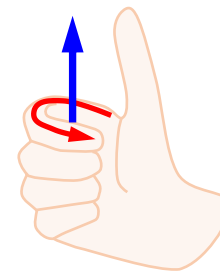
Uwagi

- możliwych jest $3^3 = 27$ kombinacji osi obrotu:
 $XYZ, XYX, XZY, XZY, YXZ, YXY, YZX, YZY, ZYX, ZYZ, ZXY, ZXZ \dots$
jednak w 15 dwa kolejne obroty musiałyby być wykonywane wokół tej samej osi (w takim przypadku nie można uzyskać dowolnej orientacji) więc w praktyce wykorzystywanych jest 12 sekwencji
- najczęściej wykorzystywane sekwencje: ZYX, ZYZ, XYZ

Kąty Eulera ZYX

ISO 9787 ... układy współrzędnych
kąty dodatnie określone są zgodnie
z regułą śruby prawoskrętnej

Opis pozycji obiektów w przestrzeni

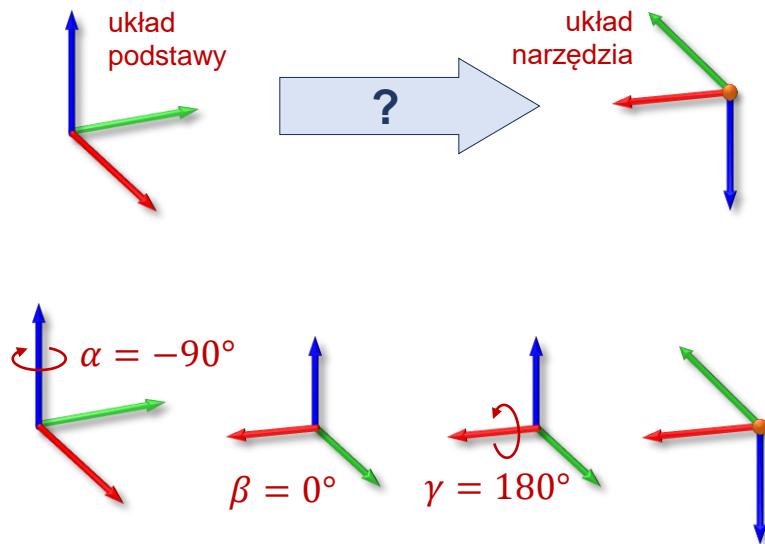
Gdzie jest narzędzie?

jaka jest poza układu narzędzia w układzie podstawy?

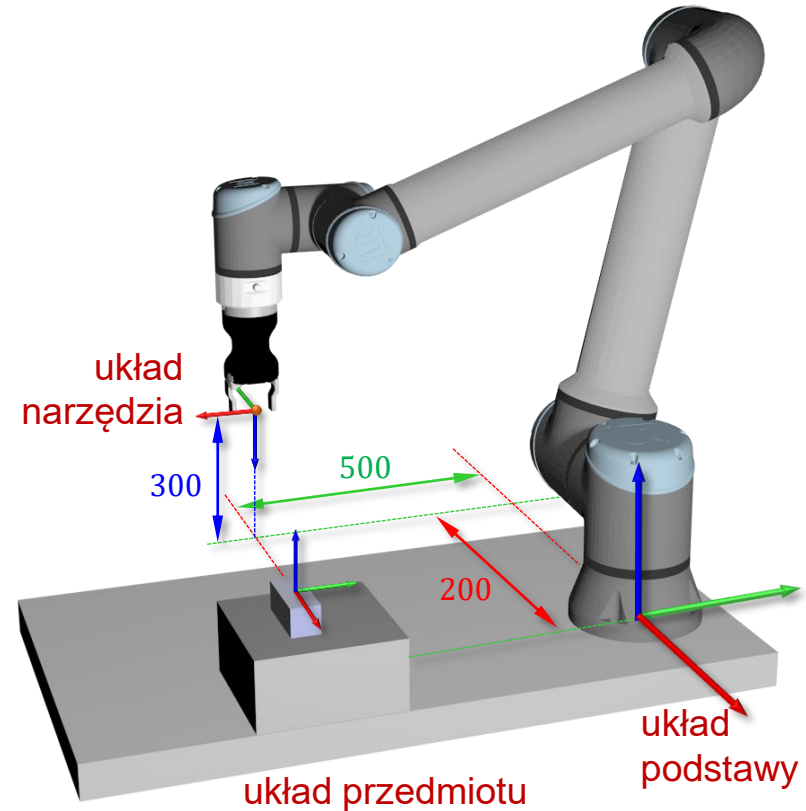
Pozycja

$$P_{TCP} = (-200, -500, 300)$$

Orientacja

$$Z(-90^\circ)Y(0^\circ)X(180^\circ)$$

Kinematyka prosta

Matematyczny opis zależności pomiędzy układami współrzędnych dwóch części połączenia mechanicznego na podstawie wartości położeń przegubów charakteryzujących to połączenie.

Uwaga: w przypadku manipulatora kinematyka prosta określa zależność pomiędzy układem współrzędnych narzędzia a układem współrzędnych podstawy w oparciu o wartości położeń przegubów.

$$\theta_1 = -93^\circ \quad \theta_2 = -77^\circ \quad \theta_3 = -125^\circ$$

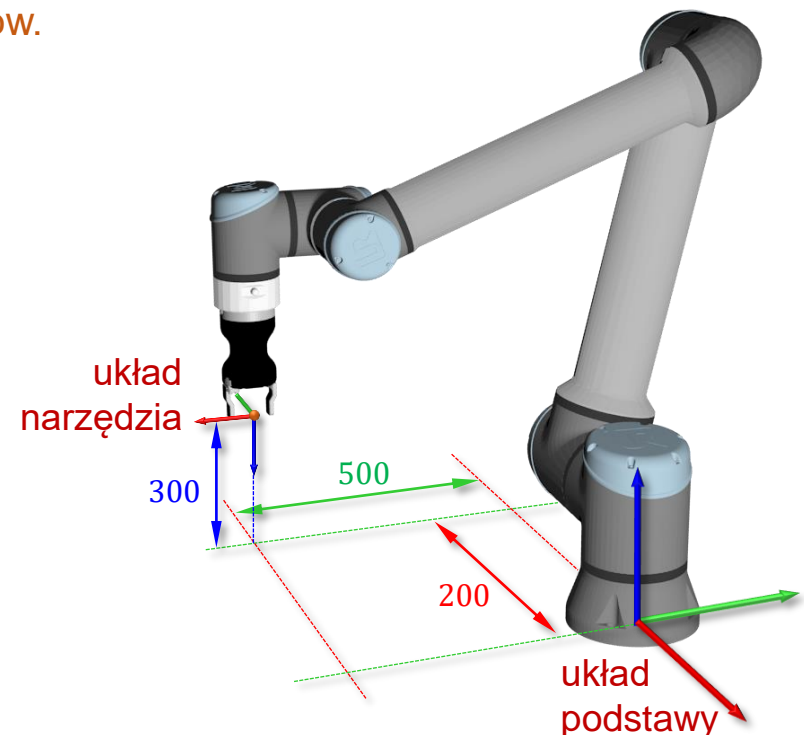
$$\theta_4 = -68^\circ \quad \theta_5 = 90^\circ \quad \theta_6 = -93^\circ$$

konfiguracja (q)

↓ $p = k_p(q)$

pozycja i orientacja narzędzia (p)

$$(-200, -500, 300) \quad Z(-90^\circ)Y(0^\circ)X(180^\circ)$$

Kinematyka odwrotna

Matematyczny opis wartości położeń przegubów połączenia mechanicznego na podstawie zależności pomiędzy układami współrzędnych dwóch części tego połączenia.

Uwaga: w przypadku manipulatora kinematyka odwrotna określa wartości położeń przegubów w oparciu o zależności pomiędzy układami współrzędnych narzędzia i podstawy.

$(-200, -500, 300) Z(-90^\circ)Y(0^\circ)X(180^\circ)$

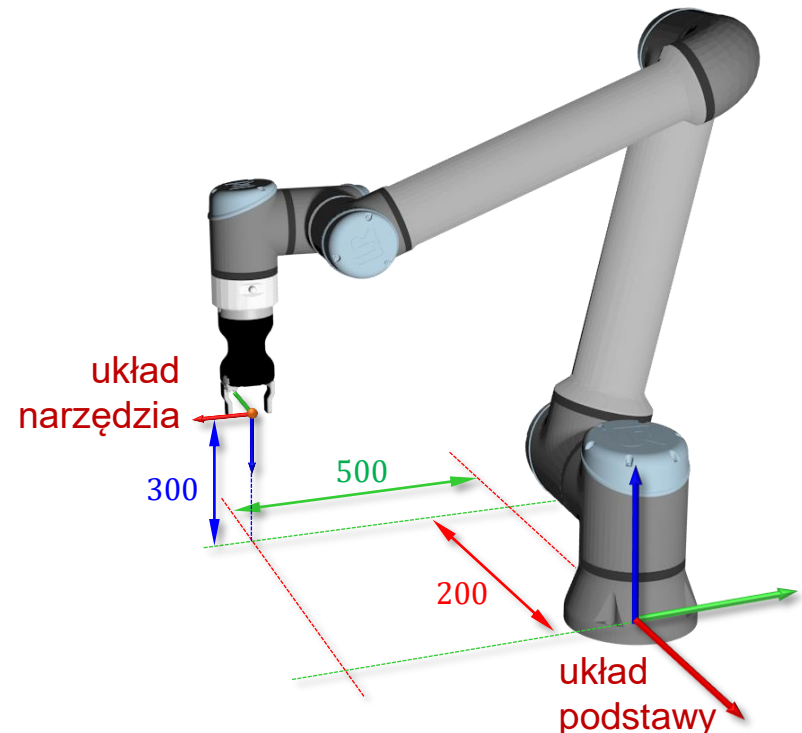
pozycja i orientacja narzędzia (p)

↓ $q = k_o(p)$

konfiguracja (q)

$\theta_1 = -93^\circ$ $\theta_2 = -77^\circ$ $\theta_3 = -125^\circ$

$\theta_4 = -68^\circ$ $\theta_5 = 90^\circ$ $\theta_6 = -93^\circ$

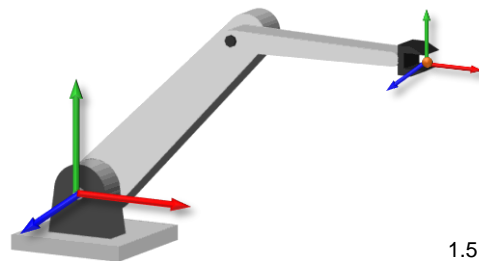

Przestrzeń kartezyjska , przestrzeń zadania, przestrzeń operacyjna
przestrzeń, której każdy punkt odpowiada jednej pozycji i orientacji narzędzia.

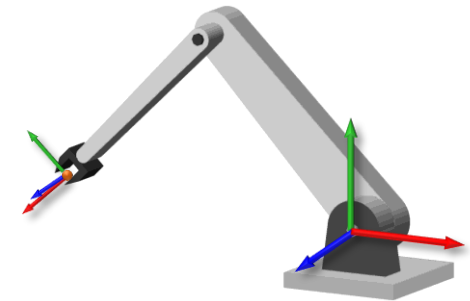
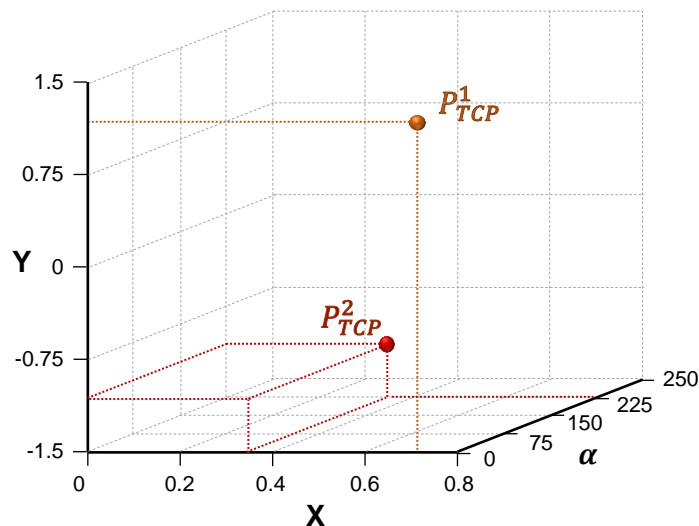
Manipulator 2R (dwie pary obrotowe)

długości członów 1.0 i 0.5, działa w płaszczyźnie XY,
położenie TCP opisane parą współrzędnych (x, y)
orientacja jednym kątem (α)

trójwymiarowa przestrzeń kartezyjska

$$P_{TCP}^1 = [0.71, 1.21, 0^\circ]$$

$$P_{TCP}^2 = [0.35, -1.06, 225^\circ]$$

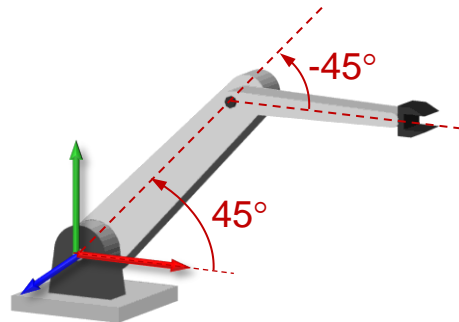
Przestrzeń konfiguracyjna

przestrzeń, której każdy punkt odpowiada jednej konfiguracji robota.

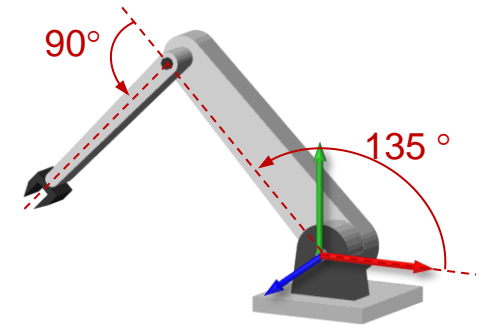
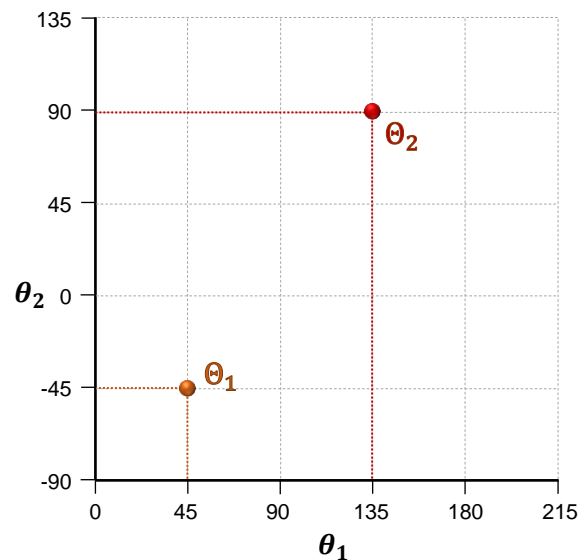
Manipulator 2R (dwie pary obrotowe)

konfiguracja opisana dwoma położeniami przegubów (θ_1, θ_2)

dwuwymiarowa przestrzeń konfiguracyjna

$$\theta_1 = [45^\circ, -45^\circ]$$

$$\theta_2 = [135^\circ, 90^\circ]$$

Przestrzeń robocza

zbiór punktów przestrzeni, które może osiągnąć punkt referencyjny nadgarstka (punkt przecięcia dwóch najbardziej wewnętrznych osi nadgarstka, tzn. najbliższych osi ramienia)

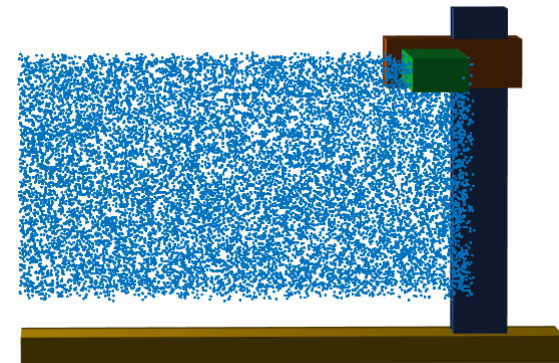
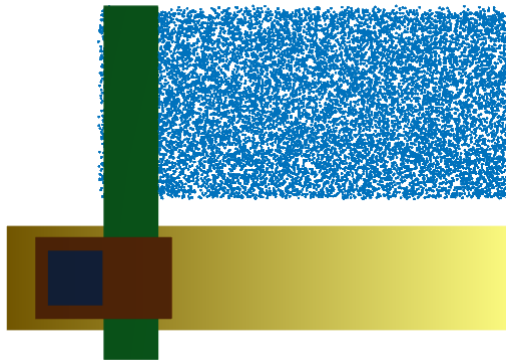
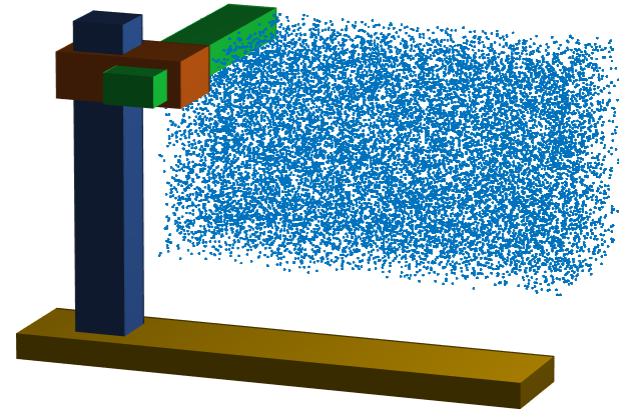
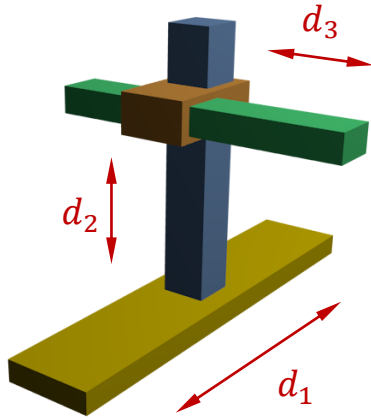
≈ zbiór punktów przestrzeni, które może osiągnąć efektor*

*J. J. Craig, Wprowadzenie do robotyki, WNT, Warszawa 1995

Przestrzeń robocza jest ograniczona przez:

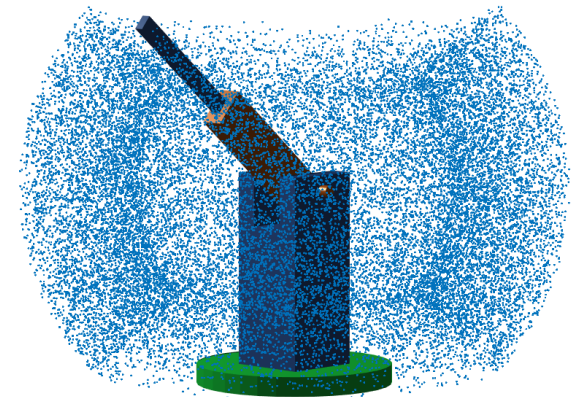
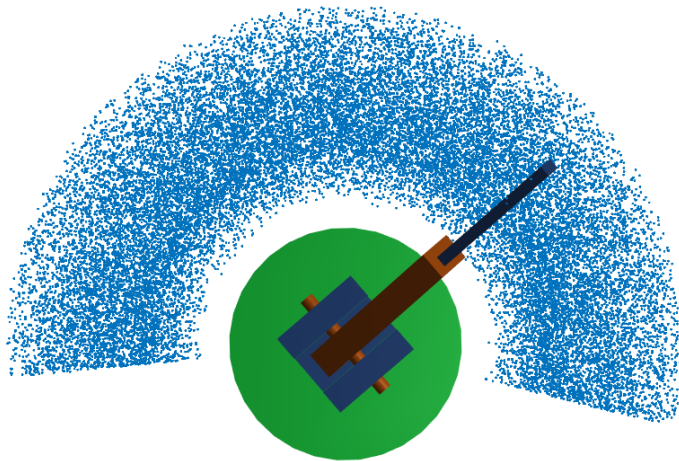
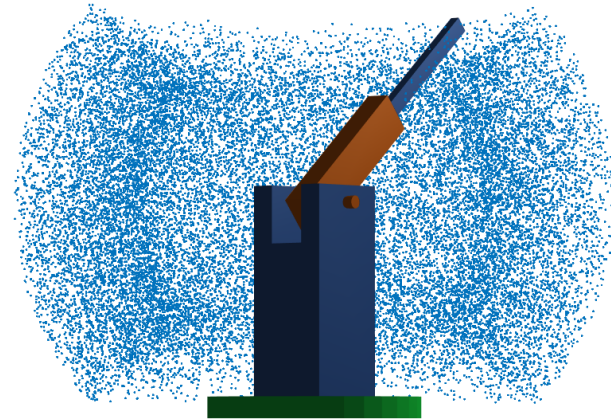
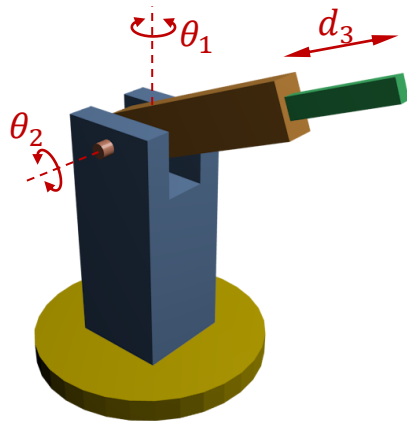
- kinematykę robota (rodzaj i liczbę połączeń przegubów, długość członów),
- dopuszczalny zakres ruchów w poszczególnych połączeniach.

Przestrzeń robocza – manipulator PPP

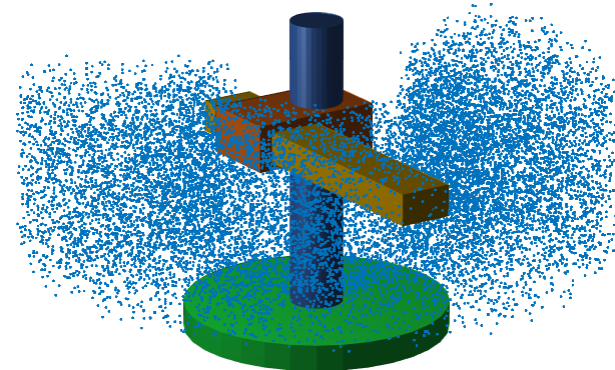
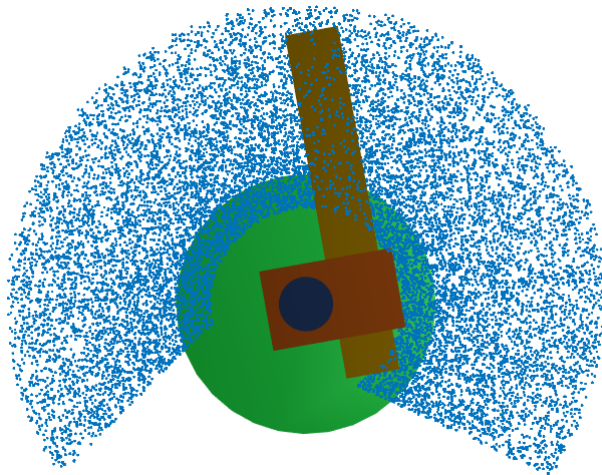
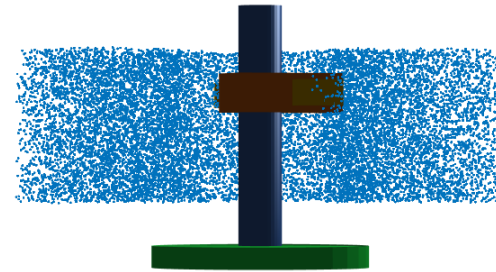
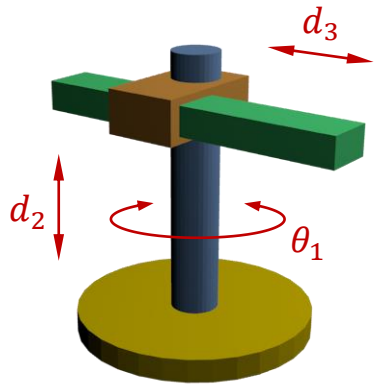

Przestrzeń robocza – manipulator RRP

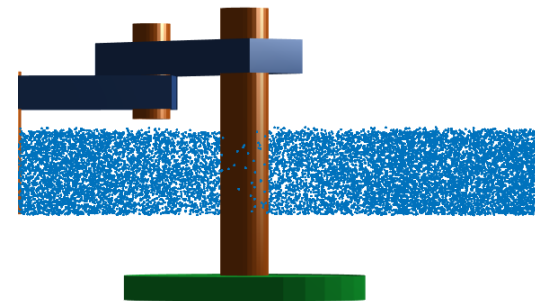
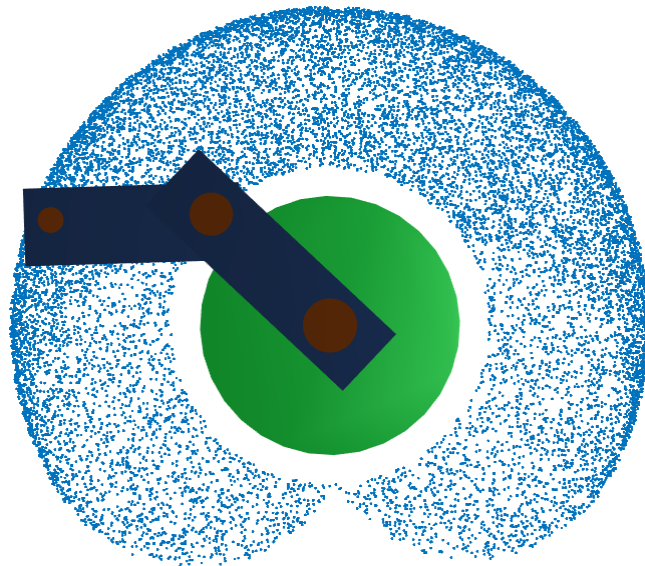
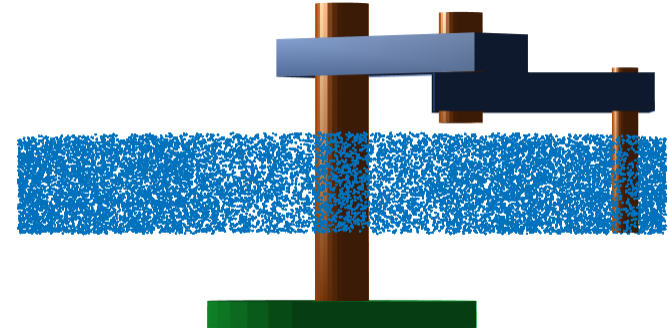
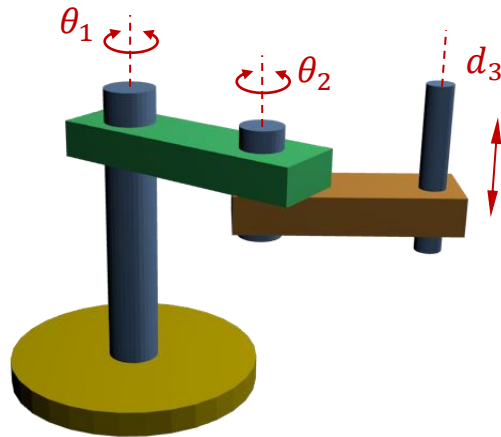

Przestrzeń robocza – manipulator RPP

Przestrzeń robocza – manipulator SCARA

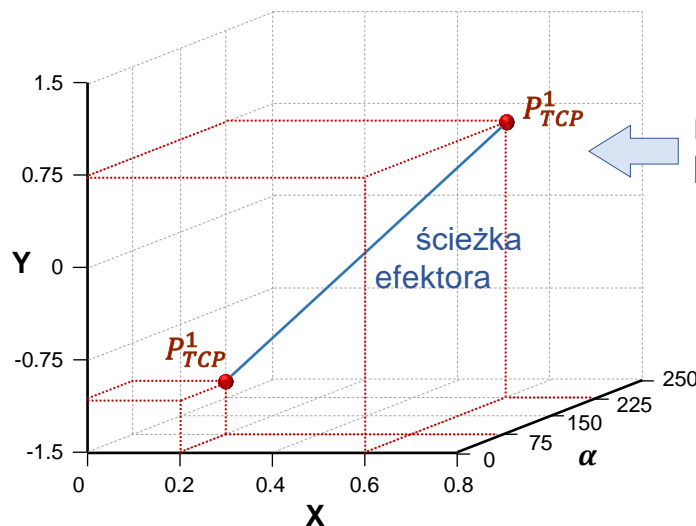

Metody przestrzeni kartezyjskiej (zadania)

Ruch od zadanego **położenia początkowego TCP** do **położenia końcowego** planowany jest w przestrzeni kartezyjskiej. Kolejne konfiguracje gwarantujące realizację ruchu są wyznaczane z kinematyki odwrotnej.

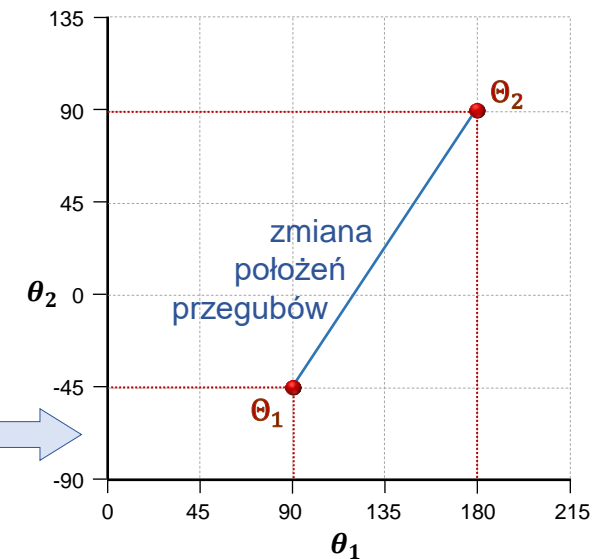
Metody przestrzeni konfiguracyjnej

Ruch od zadanej **konfiguracji początkowej** do **konfiguracji końcowej** planowany jest w przestrzeni konfiguracyjnej. Jeżeli zadanie zostało opisane w przestrzeni kartezyjskiej (jako położenie TCP) konfiguracje są wyznaczane z kinematyki odwrotnej.

ruch w przestrzeni kartezyjskiej

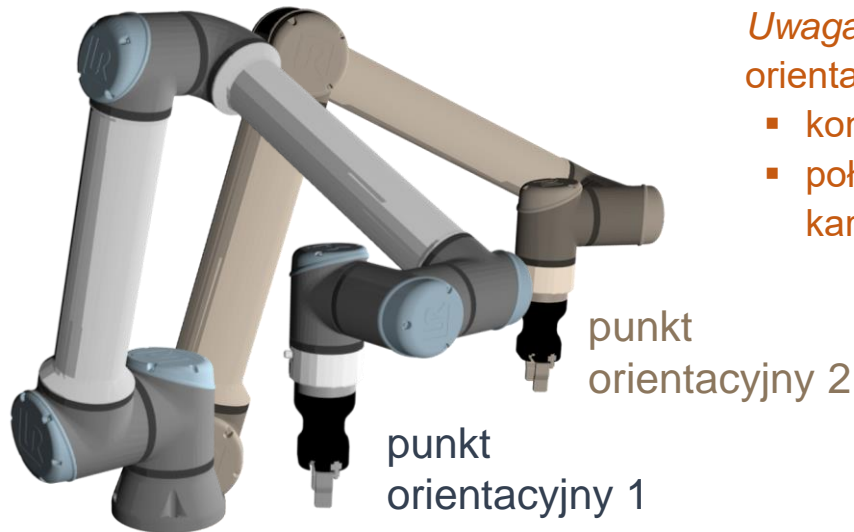
ruch w przestrzeni konfiguracyjnej

zmiana
położen
przegubów

Podstawowa metoda programowania

- ustalenie zbioru **punktów orientacyjnych** odpowiadających żądanym lokalizacjom robota w trakcie realizacji zadania,
- ustalenie **sposobu poruszania** pomiędzy punktami orientacyjnymi,
- wygenerowanie konfiguracji pośrednich pomiędzy punktami orientacyjnymi (operacja realizowana przez sterownik robota).

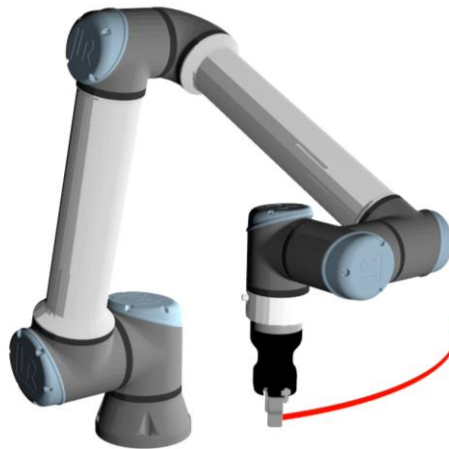

Uwaga: zależnie od sposobu określania zadania punkt orientacyjny może oznaczać:

- konfigurację (punkt w przestrzeni konfiguracyjnej),
- położenie i orientację TCP (punkt w przestrzeni kartezyjskiej).

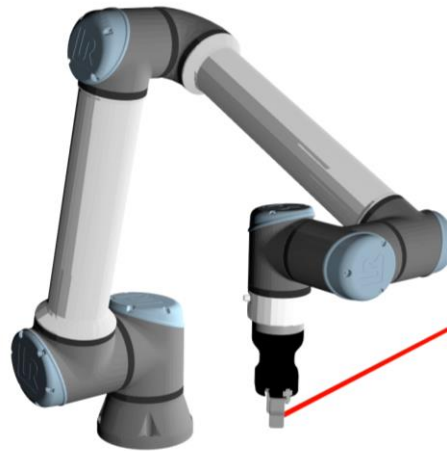
Ruch J

- jest planowany w przestrzeni konfiguracyjnej
- kąty w przegubach zmieniają się w 3 fazach: przyspieszania, stałej prędkości i hamowania,
- tor ruchu narzędzia jest zakrzywiony (w różnym stopniu),
- jest wykorzystywany do szybkiego przemieszczania pomiędzy punktami orientacyjnymi.

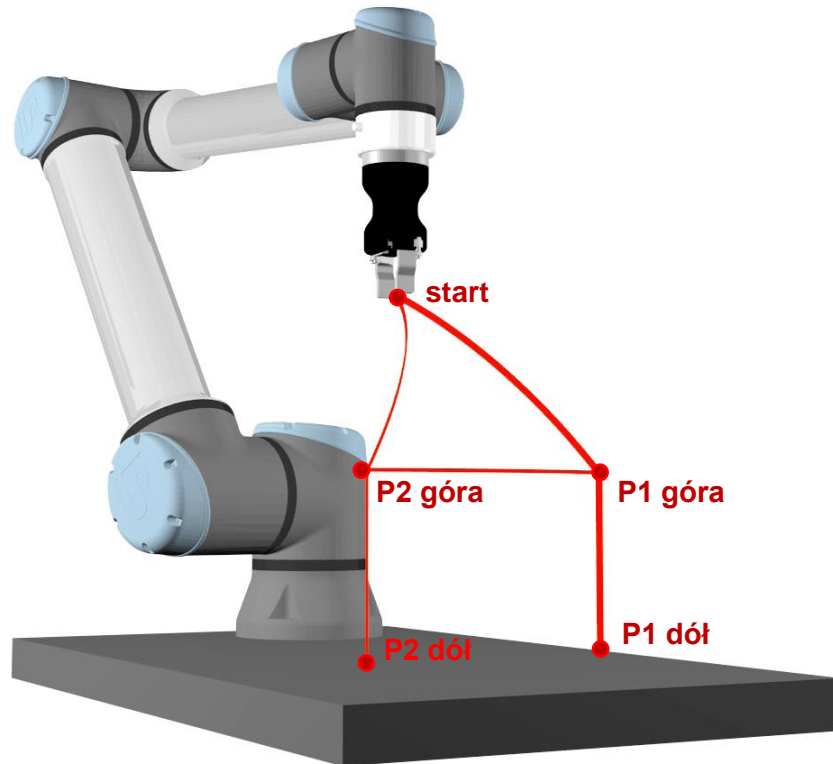

Ruch L

- jest planowany w przestrzeni kartezyjskiej (zadania),
- tor ruchu narzędzia jest liniowy,
- kąty w przegubach zmieniają się w sposób złożony, żeby zapewnić prostoliniowy ruch narzędzia,
- ruch wykorzystywany do pobierania, odkładania i manipulowania detalami.

Przykładowe zadanie

1. start → P1 góra   ruch J
2. P1 góra → P1 dół   ruch L
3. P1 dół → P1 góra   ruch L
4. P1 góra → P2 góra   ruch J
5. P2 góra → P2 dół   ruch L
6. P2 dół → P2 góra   ruch L
7. P2 góra → start   ruch J